

Hrvatska i države zapadnog Balkana (WB6) –
Bosna i Hercegovina

Hrvatski institut za povijest, 9.12.2019.

Opatička ul. 10, Zlatna dvorana Zagreb, Croatia

- 10:00 **Pozdravni govor**
Dr.sc. Gordan Akrap
Institut za istraživanje hibridnih sukoba, Zagreb
Holger Haibach
Zaklada Konrad Adenauer, Zagreb
- 10:10 **„Keynote Speaker “**
Stribor Kikerec
Pomoćnik ministra vanjskih i europskih poslova RH
- 10:30 **Panel diskusija**
- Dr.sc. Dražen Barbarić**
Sveučilište u Mostaru
Prof.dr. Miloš Šolaja
Sveučilište u Banja Luci
Iur.dr. Damir Arnaut
Poslanik u Parlamentarnoj skupštini BiH
Prof.dr. Zoran Dragišić
Poslanik u Parlamentu Republike Srbije
Prof.dr. Miroslav Tuđman
Zastupnik u Hrvatskom saboru
- Moderacija:**
Holger Haibach
Zaklada Konrad Adenauer, Zagreb
Dr.sc. Gordan Akrap
Institut za istraživanje hibridnih sukoba, Zagreb

Holger Haibach

Dame i gospodo, dopustite da započnemo s našom konferencijom – i to ne samo jednom, već s nizom konferencija s temom Hrvatska i njezini susjedi. Pogotovo West Balkans 6 ili Zapadni Balkan 6, kako ih nazivaju u političkom svijetu. Želim reći da danas govorimo o Bosni i Hercegovini, ali, kao što sam rekao, ovo je tek početak. U ime Instituta za istraživanje hibridnih sukoba, a također i nas - Zaklade Konrad Adenauer - želimo vam svima dobrodošlicu. Hvala na dolasku. Posebno veliko hvala govornicima koji su danas uspjeli doći do Zagreba.

Ovo će biti prvi u nizu razgovora koje ćemo imati. Razgovarat ćemo o Hrvatskoj i njezinom odnosu te situaciji u svim zemljama Zapadnog Balkana 6. Nadamo se da će nam ovi razgovori pomoći i u onome što će raditi Hrvatska kada preuzme predsjedanje Europskom unijom koje započinje 1. siječnja. Odmah nakon toga slijedi i njemačko predsjedanje. I po tom pitanju, vrlo sam sretan što mogu pozdraviti gospodina Stribora Kikereca, pomoćnika ministra vanjskih poslova Republike Hrvatske. On će započeti raspravu svojim uvodnim govorom. Također bih poželio dobrodošlicu svim panelistima - Draženu Barbariću sa Sveučilišta u Mostaru, Nedžmi Džananović Mirašćiji s Univerziteta u Sarajevu koja na žalost zbog loših vremenskih prilika nije uspjela doći, zatim Milošu Šolaji sa Sveučilišta u Banjoj Luci i trojici saborskih zastupnika. Damir Arnaut iz Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Zoran Dragišić, zastupnik u Parlamentu Republike Srbije i naravno Miroslav Tuđman iz Hrvatskog sabora.

Posebno bih želio uputiti nekoliko toplih pozdrava kolegi Svenu Petkeu koji je danas trebao također biti ovdje. On vodi ured Zaklade Konrad Adenauer u Bosni i Hercegovini. Nažalost, zbog vremenskih prilika njegov avion nije mogao stići na vrijeme u Sarajevo, pa nije mogao doći. Isto vrijedi i za našu panelisticu s

Univerziteta u Sarajevu. Međutim, jutros sam razgovarao s njim i on nam svima želi uspješan rad i nada se dobrim rezultatima rasprave koje ćemo voditi. Toliko o pozdravnim riječima i predajem riječ Gordanu.

Gordan Akrap

Hvala Holger. I ja se želim zahvaliti svim panelistima što su nam se danas pridružili, kao što je rekao Holger. Želim održati uvodni prezentacijski govor kako bih vam prenio stav Instituta za istraživanje hibridnih sukoba koji je pokrenuo ovu seriju sastanaka zajedno sa Zakladom Konrad Adenauer.

Poštovani g. Kikerec, vaše ekscelencije veleposlanice i veleposlanici, članovi diplomatskog zbora, dragi Holger sa svojim suradnicima iz ureda KAS-a u Zagrebu, dame i gospodo. Posebno iskazujem našu zahvalnost panelistima koji su se odazvali pozivu za sudjelovanjem na ovoj konferenciji.

Pad Berlinskog zida 1989., završetak Hladnog rata, posljedično je doveo i do raspada višenacionalnih socijalističkih država na nacionalne države koje su kao takve krenule putem traženja ulaska u druge, ciljane i željene integracijske procese, tadašnju EZ i NATO savez. Krvavi raspad SFRJ, nametanje mira Washingtonskim i Daytonskim mirovnim sporazumima, zaustavio je oružane sukobe i postavio kakve-takve osnove za poslijeratnu izgradnju društava i država proizašlih raspadom SFRJ. Međutim, tek su Slovenija i Hrvatska uspjele u tom naumu izgradnje društva i države, a potom i ulaska u Euro-Atlantske integracije. Preostali dio država nastalih raspadom SFRJ, uz dodatak Albanije, i dalje se promatra kao područje koje obilježavaju brojna otvorena pitanja, stalno odgađanje rješavanja pojedinih nacionalnih pitanja u višetničkim zajednicama, neriješeni međunacionalni i međudržavni odnos, kao izvor političke i gospodarske

nestabilnosti te kao sigurnosna ugroza ne samo za okolne države nego i za EU. Demokratska konsolidacija društava i država članica WB6 predstavlja ozbiljan izazov za te države, za njihove susjede za EU te zemlje koje smatraju da na tom području imaju svoje nacionalne i gospodarske interese.

Gotovo u svim zemljama Zapadnog Balkana odgovori na pitanja o stupnju međuetničke solidarnosti dramatično su različiti. Nema konsenzusa o zajedničkim vrijednostima o sadašnjim konstitucionalnim rješenjima. Sve to navodi nas na istraživanje o tome kolika je doista kriza legitimiteta države, budući da bez legitimiteta države politička zajednica ne može postojati. Zbog svega toga, države Zapadnog Balkana nedovoljno su razvijene demokracije, devastirana i podijeljena društva, sa slabim gospodarstvima, podložne (pojedine) utjecaju organiziranog kriminala te predstavljaju laku metu Rusije, Kine i Turske, koje sve agresivnije žele proširiti svoj utjecaj i na tom području.

Ukoliko se uistinu želi stabilizirati demokratski proces te krenuti putem osmišljavanja relevantnih i neophodnih politika i društvenih transformacija, potrebno je ozbiljno raditi na promjeni postojećih paradigmi.

Prvenstveni cilj ovog projekta jest proširiti spoznaje o svim konstitucionalnim problemima i izazovima s kojima se suočavaju političke elite u šest država Zapadnog Balkana prilikom uspostavljanja temelja političke zajednice i političkog sustava. Koliko su političari na vlasti sposobni uspostaviti dijalog o suradnji temeljem načela umjerenosti i međusobnih ustupaka, a da istodobno zadrže naklonost svojih pristaša. Je li sve to moguće postići u sadašnjim međunarodno priznatim granicama država WB6, ili će sve više dolaziti do izražaja zagovaranje politika promjene sadašnjih granica prema etničkom načelu i kakve posljedice valja očekivati ukoliko se doista počne rješenje prevladavanja procjepa tražiti na takav način. Koje posljedice na budućnost tog područja će imati neotvaranje pregovora o

pristupanju u EU s Republikom Sjevernom Makedonijom i Albanijom?

Kakvi su, te koliko intenzivni složeni međuodnosi država koje se nalaze u neposrednom okruženju (Hrvatska, Srbija) te države s proglašenim zonama interesa u BiH (Rusija, Turska, Iran, Saudijska Arabija, SAD), kako će (de)stabilizacijski procesi i događaji u Republici Sjevernoj Makedoniji možda utjecati na Bosnu i Hercegovinu? Nakon potpisivanja Daytonskih mirovnih sporazuma kojima je krajem 1995. zaustavljen rat i nametnut mir u Bosni i Hercegovini, ta je država još uvijek daleko od političke, društvene, nacionalne i gospodarske stabilnosti. Bosanskohercegovačko pluralno društvo ne dijeli zajedničku viziju političkog jedinstva, što onemogućava uspostavljanje političke zajednice.

Konstituiranje političke zajednice koja će svoj legitimitet temeljiti na podršci sva tri konstitutivna naroda i svih građana jest najznačajniji preduvjet stabiliziranja demokratskog političkog poretka. Međutim, suprotstavljeni interesi, ciljevi i identiteti trenutačno se pokazuju nepremostivim preprekama. Nakon izbora u listopadu prošle godine uspostava nove vlasti u Bosni i Hercegovini pokazala se kao vrlo neizvjestan i mukotrpan proces. Rezultati izbora za članove Predsjedništva BiH unijeli su dodatni, i to znatni, kamen spoticanja i smutnje između dva od tri konstitutivna naroda u BiH, Bošnjaka i Hrvata. Političke elite ne uspijevaju postići suglasnost u niti jednom značajnom pitanju, dok se na intelektualnoj sceni neprekidno sukobljavaju nacionalistički, nacionalni, građanski i „građanski“ svjetonazori. Pitanje koje je aktualnije nego ikada u ranijem razdoblju, nakon nedavnih parlamentarnih i predsjedničkih izbora - je li u BiH moguća uspostava političke zajednice na osnovu Daytonskog ustavnog rješenja? Ako nije, koje je to reforme potrebno provesti kako bi se BiH približila tom cilju?

To su tek neka od brojnih pitanja koja na ovoj konferenciji želimo otvoriti i približiti stručnoj javnosti jer se jedino otvorenom komunikacijom svih zainteresiranih strana može pokušati doći do rješenja koja mogu jamčiti miran i siguran politički razvoj društava i država čime će se steći uvjet i za razvoj svih drugih područja, s naglaskom na gospodarstvo kao pokretačem drugih pozitivnih promjena.

Stribor Kikerec

Hvala vam. Dragi predstavnici KAS-a i Instituta za istraživanje hibridnih sukoba, dragi panelisti i kolege iz diplomatskog zbora dopustite mi da vam poželim dobrodošlicu u ime Ministra vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske. Nažalost, Ministar nije u Zagrebu i ne može vas osobno pozdraviti kao što je planirao. Na samom početku dopustite mi da se ukratko osvrnem na naslov serije ovih konferencija: Hrvatska i države zapadnog Balkana. Vjerujem da mogu reći da je ovaj pojam - zapadni Balkan - dio rječnika Europske unije, a radi se o tehničkom izrazu koji obuhvaća heterogeno područje - Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Kosovo, Sjevernu Makedoniju i Albaniju, od kojih je svaka od navedenih država u određenoj fazi pokušala stabilizirati svoje odnose s Europskom unijom. Dvije zemlje - Crna Gora i Srbija – upravo pregovaraju o svom članstvu u Europskoj uniji; dvije su države još uvijek kandidati za članstvo - Sjeverna Makedonija i Albanija - a dvije države su takozvani potencijalni kandidati - Bosna i Hercegovina i Kosovo. To je zapravo jedini razlog zašto se te zemlje nazivaju zemljama zapadnog Balkana i nema nikakve veze s bilo čim drugim. U geopolitičkom smislu ovo je područje okruženo EU i NATO zemljama. Ovaj izraz Western Balkans ili zapadni Balkan kao i naslov ove konferencije naširoko se koristi; no imajući na umu što sam upravo čuo, vrlo je indikativan pojam. Jako mi je drago što smo se okupili kako bismo razmijenili ideje o ovoj tako aktualnoj temi prije hrvatskog predsjedanja Europskom unijom.

Područje takozvanog zapadnog Balkana također je naše susjedstvo i s tim zemljama ne dijelimo samo geografska područja jugoistočne Europe, već i dijelove naše povijesti te smo kulturno, politički i ekonomski povezani. Uz to, bilo je i određenih izazova koje su nam zajedničke, a sadrže sigurnosne, demografske i druge čimbenike. Naši odnosi s nekim od ovih zemalja zapadnog Balkana uključuju mnoga otvorena pitanja, počevši od granica, zatim prava nestalih osoba, ljudskih prava i pitanja okoliša. Iako mnoga od tih pitanja nije lako riješiti, pokušavamo pronaći kompromise i rješenja. Ovim odnosima sa susjednim zemljama Hrvatska posvećuje posebnu pozornost, a to očekujemo i od naših susjeda. U tom kontekstu i kao rezultat naših nedavnih aktivnosti mogu dodati da je gospodin Grlić Radman, Ministar vanjskih i europskih poslova, pozvao ostale zemlje da se pridruže Jadranskom trilateralnom sastanku koji će se održati u Hrvatskoj, u Zadru. Ove godine gost će biti sjeverna Makedonija, a format je tematski povezan sa suradnjom na području sigurnosti i zaštite u sektorskoj suradnji, zatim projekti zaštite okoliša i turizam. Mislim da bi se takvi i slični oblici sastanci trebali održavati i između drugih zemalja zapadnog Balkana kako bi se produbila njihova suradnja i riješila druga bilateralna pitanja.

Mogao bih dodati još jedan vrlo dobar razvoj događaja, a to je bila Konferencija o bilateralnim pitanjima ili Summit zapadnog Balkana 2015. u Beču u okviru takozvanog Berlinskog procesa, kojim se svih šest zemalja zapadnog Balkana obvezalo riješiti sva otvorena bilateralna pitanja i to u duhu dobrih susjeda. Način na koji su se riješila ta pitanja, neće predstavljati prepreku nijednoj drugoj državi na putu u Europsku uniju. Kada govorim o sigurnosnim pitanjima u zemljama zapadnog Balkana, prije svega mislim da još uvijek postoji organizirani kriminal i neki drugi izazovi poput ilegalne migracije, povratak stranih boraca iz zemalja Dalekog istoka, zatim radikalizacija i odlazak mladih koji napuštaju svoju zemlju i odlaze u zapadnu Europu.

Ilegalna migracija i dalje predstavlja rizik za Europu, posebno za Hrvatsku, jer je naša morska granica najduža. Važno je reći da se zapadnoeuropske zemlje jako trude pronaći rješenja za ova pitanja. Zbog navedenog, Hrvatska zagovara rješenja zajedno sa svojim partnerima, pokušavajući ukazati na važnost suradnje - jer ne možemo sami riješiti sve te probleme. Europska integracija u zemljama zapadnog Balkana jedan je od prioriteta Republike Hrvatske. U ovom se trenutku Europska unija suočava s drugim važnim unutarnjim i vanjskim izazovima, a to je dovelo do iscrpljenosti zbog širenja EU. No ti izazovi ne bi trebali odvratiti pozornost od zapadnog Balkana i njegovih problema. Samo odgađanje problema nije rješenje, jer to bi mogao povećati isti problem kasnije i ugroziti drugu situaciju.

Nastavak širenja Europske unije na istočnoj strani važan je za sigurnost i jedinstvo europskog projekta. Zbog toga će Hrvatska tijekom svog predsjedanja podržati ove planove i raditi na ponovno uspostavljanje odnosa povjerenja, kako bi postala pouzdana i radila u skladu s planovima širenja EU. U tom ćemo se procesu voditi europskim vrijednostima i inzistirat ćemo na ispunjavanju svih kriterija za članstvo. S tim ciljem i namjerama Hrvatska će u svibnju organizirati sastanak okupljanja čelnika zemalja EU-a i jugoistoka. Želja nam je potvrditi da je Europska unija posvećena perspektivi naših susjeda u narednim godinama. Ovaj se sastanak održao tijekom Summita zapadnog Balkana u Sofiji 2018. godine i to je bio prvi susret te vrste nakon summita u Solunu 2003. Nadamo se da će nakon Summita u Zagrebu 2020. godine ova vrsta sastanka održavati redovito i periodično. U Europskoj uniji ne postoji jedinstvo u pogledu politike širenja, što je postalo očito nakon što u listopadu nije donesena odluka o Sjevernoj Makedoniji i Albaniji. Takav rezultat nakon sastanka Europske komisije predstavljao je dodatnu prijetnju i utjecao je na ostale europske zemlje. Zbog toga je važno surađivati s partnerima kako bismo promijenili ovu odluku i nadamo se da će

se to dogoditi prije Summita u Zagrebu u svibnju. No vidjet ćemo. Zemlje zapadne Europe također osjećaju posljedice ovog procesa širenja, a za neke od njih to predstavlja problem.

Iako je razumljivo da motivacija više nije toliko velika, zemljama zapadnog Balkana potrebno je priopćiti da bi odustajanje svima nama stvorilo poteškoće. Zbog toga bi ove države trebale biti samokritične i preuzeti odgovornost za proces širenja, i ostalo što valja implementirati, posebno vladavinu prava, borbu protiv organiziranog kriminala, i pokušati riješiti sva pitanja sa svojim susjedima na najbolji mogući način. Postoje konkretni ciljevi koje će Hrvatska slijediti tijekom svog predsjedanja, riječ je o sljedećem: uvođenje pozitivnih rezultata i ponovno otvaranje pregovora o pristupanju Sjeverne Makedonije i Albanije, nastavak pregovora s ostalim zemljama i nastavak pozitivnih pregovora s Bosnom i Hercegovinom kako bi im se pomoglo u dobivanju statusa zemlje kandidata.

Na kraju mi dopustite da kažem nešto u ime Bosne i Hercegovine i koliko je to važno za Hrvatsku, jer je Bosna i Hercegovina tema današnjeg sastanka, prvog u nizu sastanaka kao što smo čuli na početku. Daytonski mirovni sporazum jamči i osigurava integritet u Bosni i Hercegovini - kontinuiranu državnost, državu s demokratskim institucijama spremnim za povratak izbjeglica. Republika Hrvatska zalaže se da Bosna i Hercegovina bude neovisna država s tri entiteta i tri ravnopravna naroda, kako je navedeno u Daytonskom sporazumu.

Nacionalnosti i prava koja su provedena trebali bi ostati osnova ustava - Hrvatska će inzistirati da stvari ostanu takve. Također ćemo podržati Bosnu i Hercegovinu u njezinoj namjeri da ubrza pregovarački proces. Ova predstojeća europska integracija na putu je da postane potpuno operativna kao zemlja. Na putu te zemlje do Europske unije, zajedno sa socijalnim i ekonomskim

reformama, bit će potrebno provesti i političke i institucionalne reforme koje bi trebale osigurati jednaka prava i legitimno političko djelovanje svih konstitutivnih naroda. Bit će potrebno provesti nove reforme kako bi se razvila dobro strukturirana zemlja na svim administrativnim razinama, posebno u kontekstu provedbe pravne stečevine Bosne i Hercegovine. Namjeravamo pružiti podršku Bosni i Hercegovini na njihovom putu. Vjerujemo da će razvoj na putu do Atlantskog sporazuma pružiti prosperitet i nove potencijale Bosni i Hercegovini. Sve zemlje EU dijele ovu namjeru da podrže Bosnu i Hercegovinu i zaustave svaki oblik stigmatizacije ove zemlje.

Holger Haibach:

Hvala Vam puno. Pogotovo se to odnosi na onaj dio koji govori o važnosti zemalja o kojima je riječ u ovoj seriji za Europsku uniju. Mislím da svi ovdje u ovoj dvorani znaju koliko je važno da Europska unija igra aktivnu ulogu u regiji. Jer ako Europska unija to ne učini, a kao što vidimo američka se vanjska politika sve više povlači, mora postojati netko tko će popuniti prazninu. Nisam siguran želimo li to stvarno. To je tema o kojoj bismo trebali razgovarati sa sudionicima. Želio bih predati riječ Gordanu te krenimo s pitanjima.

Gordan Akrap

Hvala Holger, prije nego što započnemo s prvim nizom pitanja, želim naglasiti da svi koji su ovdje mogu postavljati pitanja svima nama za stolom kako bismo razvili diskusiju. To ne bi trebala biti rasprava između nas koji sjedimo za stolom, već između svih nas u dvorani. Želim započeti s pitanjem za koje su mi neki panelisti rekli da je to pitanje kao za poznati TV-kviz za milijun dolara. Postoji li minimalna razina konsenzusa konstitutivnih naroda u Bosni i Hercegovini oko kojeg bismo mogli razviti temelje

održivosti Bosne i Hercegovine u budućnosti i njenog političkog i ekonomskog razvoja? Postavio bih ovo pitanje gospodinu Šolaji, a kasnije se može pridružiti i dr. Barbarić.

Damir Arnaut

Hvala gospodine Haibach, gospodine Akrap i gospodine Prusina, drage kolege iz Parlamenta, dobrodošli svima iz akademskog društva i iz diplomatskog zbora. Puno vam hvala na pozivu i hvala što ste se pridružili ovoj konferenciji. Drago mi je što imam priliku biti ovdje i razgovarati o tim temama. Govoreći o konsenzusu između naroda, mislim da bismo trebali pokušati razumjeti razliku između političke elite i građana. Kad god je riječ o građanima, mislim da postoji konsenzus da se to može postići ako uzmemo u obzir načela vladavine prava. Moramo shvatiti da ljudi, građani, uistinu žele živjeti u zemlji u kojoj se provodi vladavina prava. Mnoge ljudi svih nacija i raznih profila, odlaze u zapadne zemlje u kojima je zajamčena vladavina prava. Odlaze u zapadnoeuropske zemlje, a također u Sjedinjene Države, Kanadu i tako dalje. To su zemlje po njihovom izboru.

Ono što se na početku dogodilo u Bosni i Hercegovini je da su oni koji su otišli prvi bilo oni bez posla, a sada odlaze i mladi. To su mladi ljudi s obiteljima koji traže bolju budućnost za sebe i svoje obitelji u tim drugim zemljama. Ako bi postojao konsenzus između političkih elita, pa, dopustite mi da to opišem kao da postoji konsenzus oko statusa quo između naroda, jer je to jamstvo određenim ljudima da zadrže vlast. Drugo je pitanje tko će vladati kada situacija bude sve gora i gora. Trenutno je najveći problem u Bosni i Hercegovini korupcija, nedostatak vladavine prava i ogroman jaz između pravosudnog sustava i politike. To je razlog zašto smo se zaustavili na putu ka pristupanju Europskoj uniji. Jedina zemlja s kojom se možemo usporediti je Kosovo. Ali imajući na umu da je Kosovo mlada zemlja s ogromnim problemima,

nisam siguran da je ovo dobra usporedba. Prije deset godina Bosna i Hercegovina bila je na nivou iznad Srbije, a sada smo daleko iza Srbije na putu ka Europskoj uniji. I to je razlog zašto ne čudi da 14 uvjeta koje je Bosna i Hercegovina dobila od Europe, osim pitanja ljudskih prava i diskriminacije prilikom izbora zastupnika, nije bilo drugih političkih pitanja. Postoji 14 uvjeta koji se uglavnom odnose na reformu pravosuđa, vladavinu prava, borbu protiv korupcije, sukobe interesa i tako dalje.

U takvim okolnostima negativni utjecaj Turske, Rusije i sve više i više Kine postaje sve očigledniji. I to se događa stalno. Uvjeren sam da je ono što je Bosni i Hercegovini sada potrebno je podrška, i nadam se da će Republika Hrvatska iskoristiti svoj utjecaj tijekom sljedećih šest mjeseci, a zatim sljedećih šest mjeseci Njemačka i da će 2020. postati godina kada možemo računati na njihovu podršku na našem putu u Europsku uniju. A još nešto što definitivno trebamo učiniti je ispuniti sve postavljene uvjete, posebno na području vladavine prava. Kako bismo pravilno ispunili sve ove zahtjeve, ne samo u administrativnom smislu, moramo poboljšati standard naših građana i privući nova ulaganja. Ako kandidati za status pristupne zemlje u potpunosti ne ispunjavaju spomenute zahtjeve, besmisleno je to pokušavati bez ispunjavanja uvjeta, jer politika se samo tako može podržati, takvim postupcima - što nas je već dovelo do tako visoke razine korupcije. Dopustite mi da to još jednom istaknem - potrebno je ispuniti uvjete.

Nešto drugo što možemo vrlo često vidjeti u Bosni i Hercegovini je sljedeće: teško je pronaći političara koji to podržava. NATO - da! Cijela Federacija podržava članstvo u NATO-u. Ali ako ih pitate, sve te političare, žele li provesti reforme u politici, žele li provesti reforme u zemlji koje su nužne da biste postali članicom Europske unije, njihov je odgovor potpuno drugačiji - suprotan. Oni ne žele nikakav razvoj niti bilo kakav napredak na političkoj sceni.

Miloš Šolaja

Hvala vam gospodine Akrap. Poštovani zamjeniče ministra, drage dame i gospodo i drage kolege. Prije svega želim zahvaliti organizatorima što su nas pozvali jer sam na konferenciji u gradu u kojem sam diplomirao i doktorirao. To je grad kojeg dobro poznajem i u koji se uvijek rado vraćam. Moram napomenuti da nažalost ovdje nedostaje jedan čovjek - profesor Radovan Vukadinović, koji je jedan od osnivača međunarodnih odnosa u bivšoj Jugoslaviji. U svakom slučaju, veliko mi je zadovoljstvo što sam ovdje. I gledam na ta pitanja iz perspektive akademskih krugova koji dolaze iz Republike Srpske - što određuje neke stavove - moje osobne stavove i stavove entiteta odakle dolazim. U posljednjih pet godina od Daytonskog sporazuma u stalnom smo grču boreći se za svoj politički identitet. Činjenica je - kao što je već rečeno - da se radi o ravnopravnosti dva entiteta i tri naroda. Ali to ne definira interese na isti način. Bosna i Hercegovina ima jedinu točku identiteta svih naroda koja je zajamčena Daytonskim sporazumom i koja ima puni legitimitet - a to je mir. Mislim da u ovom trenutku mir nije pod znakom pitanja, pa što nam nedostaje? Nedostaje nam osnovni društveni konsenzus o tome kakvu državu želimo imati. Ovaj Daytonski sporazum pokrenuo je Ustav Bosne i Hercegovine kao četvrti aneks koji su kreirali pregovarači u Daytonu. To je bilo pet velikih država, prije svega Amerika, ali stanovništvo Bosne i Hercegovine nikada nije dalo svoje mišljenje o tim sporazumima i nikada nisu prihvaćeni na demokratski način. Bio je jedan pokušaj 1996. godine i do tada je Bosna i Hercegovina imala neke ideje za konceptualni razvoj, ali od tada nije pokazala nikakav posljedični koncept.

Danas postoji zabuna u vezi s tim - imamo tri politička sustava, imamo tri naroda koji su sastavnici Bosne i Hercegovine. Građana

je više nego nacionalnih zajednica. Mogu se složiti s gospodinom Arnautom da te elite na vrhu imaju vlastite interese koji nisu jedinstveni. Nacionalnim zajednicama nedostaje konsenzus, također kao politički subjekti. Ali pojedinačno, na razini stanovnika, možemo postići konsenzus. Jer kao pojedinci, naši sugrađani vrlo dobro surađuju. Ali nedostaje političke odgovornosti za razvoj. Ljudi se kriju iza nacionalnih interesa, a ova zaštita dolazi zbog nedostatka konsenzusa kako bi Bosna i Hercegovina trebala izgledati, kako bi se trebala urediti i kako bismo svi to trebali smjestiti na demokratske osnove. Osim ova tri konstitutivna elementa postoji i četvrti, to je međunarodna zajednica. Pitaju me ponekad, zašto me zovu kad se ispituje Bosna i Hercegovina. Kažem, kad god dodirnete nešto u Bosni i Hercegovini, dodirnete međunarodnu zajednicu. Poznato je da je Amerika bombardirala Republiku Srpsku, poznato je da je Republika Srpska bila prisiljena na pregovore. Znamo da neka izaslanstva u osnovi nisu bila jednaka. Međunarodna zajednica pokušala je oživjeti Bosnu na određeni način i vjerujemo da je taj put u mnogočemu bio pogrešan. Sad se suočavamo s 25 godina nakon Daytonu i imamo dva entiteta. Iz Banja Luke ljudi u Sarajevu ne vide glavni grad, a ljudi iz Sarajeva ne doživljavaju Banja Luku kao glavni grad Republike Srpske. A to određuje ponašanje i svijest ljudi. Nedostaje politička odgovornost koja je nužna da bi se to nadišlo.

Danas se Bosna i Hercegovina sve više udaljava od Europske unije, umjesto da joj se približava. Potpuno se slažem s onim što je rekao gospodin Arnaut - na političkoj razini nema približavanja. Na političkoj razini možemo reći da smo ispunili neke uvjete, ali zaista, ovaj sinergijski pristup Europskoj uniji nije prisutan, jer nitko ne vjeruje, nitko ne vidi iz ove ideologije kakav je stvarni proces pristupanja koji će dovesti do članstva Europskoj uniji. Visoki povjerenik Europske unije u Bosni i Hercegovini početni je element regulacije bosanskih odnosa. Njegova posljednja

intervencija 2010. godine nakon izbora održanih na razini Federacije stvorila je veliku zbrku. Posljedice toga osjećaju se i danas. Postoji čitav niz nadležnosti, koje izravno, a zatim neizravno putem parlamenata, ne vode do konsenzusa i do izgradnje zajedničkog identiteta. Činjenica je također da danas, u nekoj vrsti letargije, ne postoji želja za razvijanjem zajedničkog identiteta i izgradnjom zajednice.

Govoreći o procesu integracija, na formalnoj razini neka istraživanja pokazuju da je 60% stanovnika Republike Srpske za Europsku uniju. Ovo istraživanje provedeno je za cijelu Bosnu i Hercegovinu i pokazala je da samo 5% svih ljudi zna što je Europska unija. Postotak potpore NATO-u je 8,5%, što je utjecalo na nedavne događaje u formiranju institucija, izbjegavanje konstituiranja Vijeća ministara i Parlamenta, a iskreno govoreći, bilo je više sukoba u kojima je NATO utjecao na situaciju. Ako bude dodatnih pitanja, rado ću odgovoriti.

Dražhen Barbarić

Poštovane kolege, dopustite mi da vam se zahvalim što ste me pozvali, zaista mi je čast i drago mi je što imam priliku razgovarati o svojoj zemlji u širem kontekstu. Prije svega kada spominjete konsenzus u politici – pa ja sam politolog i ne mislim da je ovo dobar pojam. Ako to stavite u kontekstu Bosne i Hercegovine, to je težak proces, znate. Prije nego što nastavim dalje, dopustite mi da pojasnim situaciju i koncept. Što se konsenzusa tiče, Bosna i Hercegovina nikada nije testirala konsenzus građana, nikada nismo stvorili nešto kao fiktivnu socijalnu koheziju ili pokušali razumjeti želje naših ljudi.

Ustav Bosne i Hercegovine, koliko god se čini loše za reći, svojevrsni je ustav triju ratnih strojeva, tri ratne zajednice. U specifičnom kontekstu trojica vođa ratnih zajednica tome su

pridonijela i formirali su nešto što se naziva Daytonski ustav. A taj Daytonski sporazum djeluje kao svojevrsni preklapajući konsenzus uz minimum truda. Ali kad ga pravilno analizirate i kada živite ovaj politički proces u Bosni i Hercegovini, vidite da to baš i ne funkcionira na taj način. U srpskom političkom entitetu ispituju do kuda ide; oni ispituju dokle je Sarajevo spremno ići kako bi iskoristili prerogativ srpskog entiteta. Pojednostavio sam to, ali u Programskoj deklaraciji slično je formulirano. Bosanska politička elita ili entiteti to nekako shvaćaju kao faze tranzicije; faze tranzicijske prema konačnom ponavljanju ili ponovnom slaganju državnosti kako bi se uspostavila jedinstvena središnja država s regionalnim jedinicama, s demografskim i sociološkim sastavom, što na kraju ne znači ništa.

Hrvati su negdje između - s jedne strane postojao je Daytonski sporazum koji je za Hrvate shvaćen kao prijelazno rješenje, prema grupiranju kantona s hrvatskim manjinama. Ali to više nije slučaj. Zbog procesa disubjektivizacije Hrvati su ostali najmanja konstitutivna skupina: to je dovelo do situacije da Hrvati žele resetirati cijelu situaciju i učiniti je onakvom kakva je bila na početku. Od Daytona, Hrvati su uvijek bili u tom takozvanom procesu tranzicije i njihov je konačni cilj sada u određenom smislu vratiti sve tamo gdje je nekad bilo, kao što je bilo na početku. Što se tiče političkih čelnika, politički je konsenzus vrlo jednostavan - u tom se pogledu slažem s prethodnim govornicima na ovoj konferenciji. Ovo je koncentrirano dijeljenje snage. I iskreno, od toga se ne možemo izvući. U Bosni i Hercegovini se u našim medijima ovo naziva matematička koalicija - što je plići politički sadržaj koji bi mogao hraniti ove koalicije političkom dinamikom, to bolje. Nešto drugo što bi također moglo biti zanimljivo, samo da vas obavijestim, je sljedeće: analizom političkih deklaracija u Bosni i Hercegovini pronašli smo više karakteristika tog konsenzusa, a to su demokratski i politički sustav, ekonomski sustav i tržište. Ali zanimljivo je da čak i narodne stranke utječu na

socijaldemokratski način kako bi pronašle rješenja za probleme koji su pred nama. I naravno, postoje i neka druga preklapajuća načela na našem putu u Europu. Dakle, nije riječ o euroatlantskim integracijama, kako to žele nazvati bosanski i hrvatski narod, ali ne i srpski. Stoga govorimo samo o djelomičnom konsenzusu. To je ono što je gospodin Arnaut rekao prije, to je politička razina političkih subjekata i socijalna razina društva. Ali ovdje nisam vidio konsenzus u društvu, jer naši građani nikada nisu sudjelovali u našem suverenitetu. To su samo naši čelnici radili u ime naroda. Dakle, građani nisu bili svjesni što konsenzus može ili treba sadržavati. Slažem se - definitivno u svakoj zemlji građani žele određenu razinu vladavine prava, ali ako biste pitali naše građane kako bi željeli da njihova država bude institucionalizirana u skladu s vladavinom prava, ne vjerujem da svi bi željeli imati Vrhovni sud Bosne i Hercegovine. I nisam siguran da bi svi Hrvati bili za da se stvari odvijaju na toj razini, da se okružni sudovi podignu na višu razinu. Možda bi trebao postojati načelni konsenzus o civilizacijskoj razini, civilizacijskim vrijednostima na društvenoj razini. Ali sve dok morate tražiti taj konsenzus, on jednostavno nestaje. To je problem. I još jednu stvar vidim kao ogromnu prepreku u stvaranju koncepta. Ne mislim da su svi ljudi loši, ali postoje neke korumpirane političke elite zbog kojih su i ljudi postali loši. A tako što ne bi trebalo postojati. Niti je očito u političkoj sferi, niti u medijima. Mediji su tema za sebe, jer zaista djeluju poput zaraze na ljude. A na razini ustava svi narodi, odnosno manjine, ne pripadaju nijednoj skupini.

Ako se radi o minimumu konsenzusa, crta je vrlo tanka, jer čak ni minimum konsenzusa nije postignut. To je najveći problem koji mogu opisati. Ono što shvaćam kao priliku je kanadski model, koji najviše volim. U ovom se modelu ne ističu etničke, nacionalne i kulturne razlike, one su politički subjektivne i stvaraju zajedničku sferu građana koja uključuje vladavinu prava i zajedničku medijsku sferu. Ali od toga smo udaljeni milione godina.

Holger Haibach

Hvala vam puno. Samo bih htio dodati nešto. Mislim da je sada nakon gotovo tri desetljeća nakon Daytonu prilično jasno da Daytonski sporazum ima svoje prednosti i nedostatke i da, ako biste ponovno pregovarali o njemu, najvjerojatnije biste pregovarali na drugačiji način. Zašto? Jer ako pogledate pitanje nacionalnog konsenzusa - a to su naglasili svi govornici - zapravo se ne može prepoznati puno konsenzusa. Kako dolazim iz Njemačke, a Njemačka je vrlo federalizirana država, mogu sa sigurnošću reći da je federalizam s jedne strane dobar jer stvara konkurenciju, ali ako ne postoji konsenzus o tome kakva bi država trebala biti, stvara i puno problema. Tako da mislim da nitko nikada više neće pokušati pregovarati o Daytonu, jer ne samo da u Bosni i Hercegovini ne postoji konsenzus, već ne postoji konsenzus ni među onima koji su tada pregovarali o Daytonskom sporazumu, dakle kako pronaći drugi sporazum? Tako da najvjerojatnije moramo živjeti s tim što imamo.

Međutim, želim postaviti pitanje dvojici parlamentaraca - dr. Tuđmanu i gospodinu Dragišiću: iz vaše perspektive, ne samo u susjedstvu, već i glede onih uključenih, kako vidite situaciju u Bosni i Hercegovini i kako procjenjujete europsku perspektivu ove zemlje?

Miroslav Tuđman

Dame i gospodo, samo nekoliko komentara u vezi s prvim pitanjem. Govorimo o Daytonu, ali zaboravljamo dvije činjenice koje su važne za razumijevanje trenutne situacije u Bosni i Hercegovini. 1991. godine postojala je već trećina zemalja današnje Europe. Dakle, raspadom većih zajednica vidimo pojavu nacionalnih država, ne kao rezultat nekih divljih pokreta

nacionalizama, već kao rezultat potražnje za demokratskim procesom, a istodobno i potražnje za europskom i europsko-atlantskom integracijom. Također, ne zaboravimo takozvane europske planove za Bosnu i Hercegovinu, plan Cutileiro i plan Stoltenberg u osnovi su polazili od teze da postoje tri konstitutivne nacije. Dakle, Bosna i Hercegovina će se formirati prema entitetima, koji su se nazvali kantoni, provincije i republike i bili formirani prema nacionalnim kriterijima.

Drugim riječima to je savezni koncept. Na pola puta ovo je rješenje sadržano u Daytonskom sporazumu. Kao što je rečeno, Dayton je aneks, Daytonski ustav je aneks koji su nametnule međunarodne sile, posebno Sjedinjene Američke Države i nikada nije bilo konsenzusa. Nikada ga nisu prihvatile tri konstitutivne nacije u Bosni i Hercegovini. Stoga mislim da je ova rasprava o problemima političke elite s jedne strane točna, ali također je problematična jer su te elite produkt sustava koji je nametnuo Daytonski sporazum. Te elite nisu sposobne promijeniti Dayton, jer je međunarodna zajednica ta koja jamči i podržava ovaj ustav, a ako ga želite da formuliram još oštrije, Bosna i Hercegovina je 20 godina bila pod protektoratom Visokog povjerenika. Dakle, to je problem o kojem treba razgovarati. Te se elite ne mogu ukinuti, ali moramo vidjeti koje su mogućnosti za promjenu trenutnog stanja. Mnogi ljudi napuštaju zemlju jer nisu zadovoljni pravnim sustavom.

Ali moramo biti svjesni činjenice da su sve nove članice, nekih 15 ili više novih članica Europske unije, koje su ušle u Uniju u posljednjih 20 godina, bile pod pritiskom i bile su suočene s odlaskom radne snage. To je bio slučaj počev s baltičkim državama do onih manje demokratskih. To je činjenica europskog tržišta rada i ovaj element ne može biti presudan za politički sustav u Bosni i Hercegovini. Ono što je odlučujuće i ovdje vidim mogući izlaz upravo u tome što je danas rekao gospodin Haibach - ideja

federalizma i da se ista slijedi u praksi. Netko je spomenuo Kanadu - ali danas u demokratskim zemljama nema zemlje koja nema neki element federalizma koji se najčešće spominje u Švicarskoj, Belgiji, u Njemačkoj koja je savezna država, zatim u Sjedinjenim Državama koje su također savezna država, također Velika Britanija. Sve te zemlje u svom ustavu imaju federalizam. Ovo je praktičan koncept, koji po mom dubokom uvjerenju omogućava posljedično federalno uređenje Bosne i Hercegovine. To bi jamčilo stabilnost i budućnost bez većih trauma. U tom smislu vjerujem da bismo trebali pokušati pronaći rješenje. Možda bih ovdje trebao stati i kasnije se mogu pridružiti raspravi.

Zoran Dragišić

Hvala vam dragi organizatori na ovoj sjajnoj prilici da ponovno budemo ovdje i imamo priliku razgovarati na ovom sastanku. Nastavit ću tamo gdje je dr. Tuđman stao. I ja dijelim vašu ideju da bi Bosna i Hercegovina trebala postati federativna zemlja, a federalizacija je održivo rješenje. Lako je to reći u ovom trenutku i složio bih se s onim što su prethodne kolege već rekle. Gospodin Barbarić spomenuo je nešto vrlo važno, što bih nazvao svojevrsnom pogreškom u izgradnji nečega. Molim vas, nemojte me pogrešno razumjeti, jer to je pogreška ustava, ako imamo na umu da je ovo prepreka u ustavu, što je opet posljedica Mirovnog sporazuma. Dopustite mi da vas podsjetim, Daytonski sporazum bio je mirovni sporazum i bio je to sporazum s posljedicama, jer su tri nacije koje su se borile jedna protiv druge bile prisiljene prekinuti rat - ako mogu to reći ovim riječima. Nije normalno da zemlja djeluje i funkcionira kao zemlja prema jednom sporazumu, nakon što je prošlo toliko vremena. Prihvaćeno je da je ovaj ustav jedini ustav koji je doveo ili je trebao dovesti do mirne situacije i trebao bi provoditi demokratski ustav zasnovan na mišljenju građana Bosne i Hercegovine. Ali to se nikad nije dogodilo. Ova nam prilika nikada nije pružena i mogu razumjeti zašto: jer je

Daytonski sporazum zapravo bio jedina stvar na kojoj se temeljio mir. I ovaj strah da bi rat mogao ponovno izbiti zaustavio ih je u napredovanju. Mogu reći da u ovom trenutku Bosni i Hercegovini više ne prijete ništa slično, ali svi bismo zajedno trebali razmisliti o tome kako uspostaviti novi ustav, jer nam je potreban akt koji će Bosnu i Hercegovinu ponovno konstituirati kao stabilnu i održivu zemlju s europskom i atlantskom budućnošću.

Vidjeli smo da su dosadašnji napori za postizanje društvenog konsenzusa bili neuspješni. Postoji bosanskohercegovački identitet, ali to je sve. Kada Bosna i Hercegovina igra utakmicu, nitko u Bosni i Hercegovini ne navija! Zaista bismo trebali progovoriti i razgovarati o situaciji kakva je.

Moram se složiti s gospodinom Barbarićem, da s jedne strane nema loše političke elite, koja je otrovala dobre ljude koji jedva čekaju da počnu živjeti jedni s drugima. To nije slučaj. Kada razmišljamo o budućnosti Bosne i Hercegovine, ovo je prije svega pitanje za njene građane, za one koji tamo žive. A pitanje je kako osigurati rekonstrukciju ove nacije u političko društvo kako bi joj se omogućio dobar život. Dijelim mišljenje gospodina Tuđmana o federalizaciji, koja vrlo često nije dobrodošao pojam kada ga spomenete narodu. Ali vjerujem da bi to moglo biti održivo rješenje, koje bi moglo zadovoljiti nacionalne težnje građana Bosne i Hercegovine, a s druge strane također bi moglo ispuniti zahtjeve da Bosna i Hercegovina postane zemlja svojih državljana. To će biti trenutak da počnemo razgovarati o vladavini prava, razgovarati o strukturiranju takvih karakteristika i takvih značajki koje bi nas dovele do drugih asocijacija.

Ono što trebamo učiniti je uložiti određene napore u Bosni i Hercegovini. Ali bojim se da ne možemo ništa riješiti bez pomoći drugih, bez pomoći naših susjeda - prije svega Europske unije.

Miroslav Tuđman

Dopustite mi samo da dodam nešto vezano uz ovu temu. Vjerujem da bismo trebali shvatiti da problem Bosne i Hercegovine nije problem samo Bosne i Hercegovine ili problem zapadnog Balkana, ne, to je problem Europske unije, cijelog svijeta. Jer ovo se zapravo tiče i zapadnog svijeta. Postoji problem Katalonije i Španjolske – i tu je osnovni kriterij da je federalizacija ili ovaj koncept federalizma rješenje za multietničke zemlje, za zemlje s mnogo nacija. Ali ne postoje stroga pravila kako to provesti. Ne zaboravimo što je na samom početku gospodin Stribor rekao - da je Zapadni Balkan postao pojam 2000. godine, ali u europskim dokumentima, u internim dokumentima, možete pročitati zašto je taj pojam zapadni Balkan nastao. Da bi se istaklo da balkanska rješenja nisu europska rješenja, znači da je u ovoj situaciji uzrokovan novi jaz. Ali sada bismo trebali naglasiti da je problem federalnog ustava Bosne i Hercegovine europski problem. I ovaj bi problem trebao stajati iza ovih planova kao što je stajao iza ovih rješenja prije 20 godina. Tada možemo očekivati da će se ta rješenja reintegrirati, jer to nije pogrešan pojam, kako bi se našle u europskom pristupu i pristupu atlantskih zemalja.

Miloš Šolaja

Mislim da je problem konsenzusa ključno pitanje. Problem konsenzusa ima dva moguća odgovora: je ili nije. Bosna i Hercegovina nikada nije na čelu plana. Nije bilo političke oligarhije ni političke elite. Zašto? Jer nikada nisu pokušali pronaći put prema ovom političkom konsenzusu, koji je zapravo trebao biti konsenzus nacija i naroda. Ne na populistički način, ne, mislim da bi trebale biti uključene sve institucije - političke, znanstvene, kulturne i tako dalje. Imamo mnogo dijagnoza, ali ne znamo koju terapiju primijeniti, koji lijek koristiti. Kojim putem trebamo ići?

Dopustite mi da istaknem dvije točke: prije sedam godina, to je bilo 2012. godine, jedna od njemačkih zaklada, tada je to bila Zaklada Friedrich Ebert, organizirala je simulaciju Bosne i Hercegovine 2025. godine. Rezultat je bilo pet mogućih rješenja u koja su bili uključeni svi nacionalni entiteti. A ova rješenja su sezala od centralizirane Bosne i Hercegovine, do zemlje koja se raspada, uključujući status quo, uključujući regionalne značajke i tako dalje. Sasvim bi druga stvar bila da Europska unija nikada nije imala konceptualni odgovor na situaciju u Bosni i Hercegovini. Dopustite mi da navedem dva primjera za to. Jedno je, kao što je već rekao dr. Tuđman, ali dopustite da vas podsjetim, da su nam Amerikanci zapovijedali prije nekoliko godina, kada Europljani nisu uspjeli, ne zato što to nisu željeli, već zato što nisu imali moć i nisu bili podržani. I to je bio konačni put do Daytonu. A zatim nešto što smo definirali još 1998. godine kako bismo dobili više ovlasti.

Netko tko je od samog početka kritizirao vlasti. Ali, mogu li reći, to je bila najgora usluga koju su nam ikad ikada učinili, jer svoje političare ne možemo smatrati odgovornima. Međunarodna zajednica preuzela je tu ulogu. Možete zamisliti kakva ste država kada vam se nominira predsjednik i upravitelji banaka. Dakle, Visoki je povjerenik imao stvarno velika ovlaštenja. To nije demokracija. Naši političari nisu odgovorni i ne mogu se smatrati odgovornima. Misle da su odgovorni samo prema narodima, i misle da je to najveći problem i da nas ne vode ni do kakvog mehanizma. No ne možemo implementirati nijedan mehanizam kako bismo izgradili zemlju, kako bismo naše političare učinili odgovornima za ono što rade i za situaciju u Bosni i Hercegovini. Prema Daytonskom sporazumu koji još uvijek imamo na snazi, mislim da se neće dugo raspravljati o ovom konsenzusu, jer vjerujem da se svi boje započeti, jer rezultati nisu predvidljivi.

Holger Haibach

Hvala vam puno. Htio bih nešto reći prije nego što dam riječ gospodinu Barbariću, a zatim gospodinu Arnautu. Htio bih nešto dodati ovome što ste upravo rekli. Mislim da je najveći problem, što se tiče Europske unije, što ne postoji konsenzus ne samo o tome kako postupati s Bosnom i Hercegovinom, već i sa svim ostalim zemljama koje su dio takozvanog zapadnog Balkana 6. Moja je zabrinutost da će, posebno zbog ovih sada očitih razlika u mišljenjima između Berlina i Pariza, da će cijela ova regija biti poput jarca i da će imati kolateralnu štetu. To je nešto što je ukorijenjeno mnogo dublje i ima veze s problemima Europske unije kao takve. A to bi moglo biti od velike štete za sve nas.

Međutim, želio bih dati riječ gospodinu Barbariću, a zatim gospodinu Arnautu i volio bih da se dotaknete potpuno istog pitanja: da je Europska unija toliko snažna koliko bi trebala biti i da ima utjecaj koji bi trebala imati, što bi trebala učiniti?

Dražen Barbarić

Hvala vam. Želim samo pojasniti terminologiju kada govorim o federalizmu. Njemački federalizam je administrativni i tehnički federalizam iz naše perspektive. Nisam siguran znate li na što mislim. Pojednostavio sam ga. Da bi postojao minimum konsenzusa, nisam siguran da bismo pristali na koncept federalizma. Kako bi to uredilo entitete i regije i tako dalje? Ovo je veliki problem. Međutim, trenutni problem federalizma je vrsta crvene haringe, ona je poput magneta za etikete. U javnom prostoru, u akademskom medijskom prostoru, ne možete govoriti sa stajališta federalizma, jer ćete dobiti etiketu da je to politika devedesetih, da je to revitalizacija kriminalne politike devedesetih. Dakle, federalizam kao diskurs nije moguć. U 2000. godini imali smo neku vrstu demokracije u kojoj ste mogli govoriti u javnoj sferi, a da vas nisu etiketirali kao fašistu. Došlo je do

velikog pomaka u socijalizaciji, za federalizaciju kao koncept; i trebao bi sazrijeti, trebao bi doći na dnevni red. Tako da se o tome raspravlja, a da se netko ne etiketira kao fašist ili slično.

Što se tiče dijela tehničke implementacije koncepta tranzicije, mi uvijek govorimo da bi Bosna trebala postati dijelom ovog tranzicijskog okvira kada se stvari poslože, kada se uvede čitav proces tranzicije i konsolidacije i kada budemo imali stabilnu tržišnu ekonomiju. Kažu da će se tada svi ostali problemi jednostavno vratiti, ali to nije istina. Vjerujem da svi znate da koncepti tranzicije unutar političke znanosti nikada nisu bili primijenjeni, ni razvijeni za multinacionalna društva. Ovaj koncept tranzicije mora biti posredovan asocijacijskim modelom kako bi imao institucionalni smisao.

Održano je stotine okruglih stolova na temu tranzicije, ali nitko nikada nije postavio ovo važno teorijsko pitanje. Što se tiče ureda Visokog povjerenika - uz dužno poštovanje raznim ljudima koji su razriješeni s te dužnosti, koji su pokušali utjecati na naš politički sustav, no oni su promijenili izvorni Dayton. Ustav entiteta iz kojeg dolazim promijenjen je bez da je itko pitao ljude žele li oni da promijene ovaj koncept. U ovom su slučaju to bili Hrvati. Visoki povjerenici dio su krize koju imamo danas, a ne poznata suspenzija središnjeg izbornog odbora, gdje je vlada dekretom formirana. Nitko ne govori o takvim posljedicama i takvim odgovornostima. Visoki povjerenik funkcionira kao monarh. Uspoređuju ga s maharadžom u Indiji. Riječ je o samo-ispunjućem proročanstvu gdje Visoki povjerenik ima sposobnost protumačiti vlastitu odluku bez filtriranja kroz medije ili bilo koje druge društvene komponente.

Još jedna stvar za koju mislim da je postavljena na potpuno pogrešnim osnovama. Visoki povjerenik dovodi do odsutnosti političke odgovornosti, posebno u vrijeme kada su visoki povjerenici donosili važne odluke. Zašto bi lokalni političari sami

donijeli bilo kakve odluke? Ne trebate konsenzus, jer kad god ste u sukobu, ja ću kao Visoki povjerenik, kao predstavnik krajnje moći, odlučivati umjesto središnjeg izbornog povjerenstva. Dakle, političku odgovornost u Bosni i Hercegovini, uz svu složenost političkog sustava, u velikoj mjeri uzrokuju takvi neodgovorni postupci međunarodne zajednice, koja naravno djeluje preko Visokog povjerenika.

Damir Arnaut

Morali bismo uzeti u obzir da mi u Bosni i Hercegovini deset godina nismo imali značajnijih intervencija Visokog povjerenika. Dakle, ovo posljednje desetogodišnje razdoblje ne može se objasniti postupcima Visokog povjerenika. Govoreći bez ikakvih emocija, pragmatično, priča o Daytonu 2 postoji već dugi niz godina, ali Dayton 2 neće biti. U stvari, u međuvremenu samo gubimo vrijeme. Uvjeren sam da između građana Bosne i Hercegovine postoji konsenzus, ne oko nacionalnih i visokih pitanja državnosti, ne oko toga, ali postoji konsenzus među ljudima koji žive u Bosni i Hercegovini da ne žele davati mito državnim službenicima. To je konsenzus. Među ljudima postoji konsenzus da ne žele divlji urbani razvoj, jer je netko podmitio nekoga drugog i dobio dozvolu za izgradnju. Postoji konsenzus da oni žele poštene sudove i pošteno sudstvo. Ne znači da će postati manje nacionalistički raspoloženi ako to dobiju. Ali ako postanemo država bez korupcije ili s manje korupcije, gospodarstvo će biti bolje, imat ćemo više stranih ulaganja i zemlja će biti stabilnija. Ali stari će nacionalizmi ostati, to nije pitanje.

Dakle, kakva je veza između uređenja Bosne i Hercegovine s činjenicom da nemamo prihvatljiv zakon o sukobu interesa? Nemamo obvezu prijavljivanja imovine od strane službenih osoba.

To je zato što ove političke elite koje plaše ljude, natjeraju ljude da glasaju za to. Dakle, nisu još svi zakoni doneseni.

Bosna i Hercegovina dobila je najgore mišljenje o pravosuđu, gdje se pokazala ogromna povezanost politike i pravosuđa. Kada govorimo o Europskoj uniji, ona radi ono što najbolje čini: trebala bi usvojiti administrativni pristup, nastaviti s administrativnim pristupom i inzistirati na provedbi ovih uvjeta. Uvjeti su jasni i nakon što se provedu, Bosnu i Hercegovinu učinit će boljom državom, stabilnijom i spremnijom za ulazak u Europsku uniju. S obzirom na status kandidata ili bilo koje druge privilegije bez ispunjavanja ovih uvjeta, neće funkcionirati. Hvala vam.

Gordan Akrap

Vrlo zanimljivi odgovori. Ovim odgovorima pokušali ste objasniti proces koji je vidljiv u Bosni i Hercegovini. Što je pokušaj pronalaska konsenzusa, što je nužno za postizanje konstitutivnog rješenja između svih nacija. Do sada to nije definirano. Slažem se s kolegom Arnautom. Pitanje povjerenja ljudi u pravosuđe vrlo je teško odvojiti od svih ostalih pitanja koja ste istakli, vi i ostali govornici. A to se tiče i izbornih procesa i izbornih rezultata. Imajući na umu da vam je trebalo 14 mjeseci nakon izbora da započnete uspostavljanje središnjih vlasti, a u Mostaru nije bilo izbora 11 godina, postoje ozbiljna pitanja u vezi s legitimitetom postupka. Željko Komšić predstavnik je tamošnjih Hrvata? To nije pozitivna osnova za razvoj društva utemeljenog na zakonu i zakonitosti. Ali da se vratim na nešto drugo: koji je nivo, a koje gledište imaju narodi u Bosni i Hercegovini? Što oni misle o pristupanju EU i NATO-u? I još jedno pitanje: kakav je mogući utjecaj Rusije, Turske i Kine u procesu Bosne i Hercegovine na njihovom putu da otvore pregovarački proces za pristupanje EU? Kolega Arnaut, želio bih započeti s Vama.

Damir Arnaut

Kao što sam već rekao kad sam ranije govorio, Rusija i Turska djeluju na način da su pronašle plodno tlo u Bosni i Hercegovini za promicanje svojih interesa. A njih zanima sve drugo, osim demokratski proces. Samo nas odvlače od demokracije. Ne pomažu nam, nimalo. Svima nam je jasno da je ruski interes prvenstveno u skladu sa srpskim, a turski s bosanskim. Nešto što nas još više zabrinjava jest to što nas to dovodi do pokušaja tih zemalja, posebno Turske u ovom trenutku, da izvrše pritisak na nas. Zapamtite, morali smo razgovarati o povratku građana Turske za koje Turska vjeruje da su neprijatelji njihova režima. Turska želi da ih izručimo, protjeramo. Vjerujem da se to dogodilo zbog nedostatka angažmana drugih država EU-a, što je do sada bio slučaj. No, ohrabrujuće je, na primjer, to što su se SAD vratile u Bosnu i Hercegovinu i imenovala svog specijalnog predstavnika, gospodina Palmera. Ovo je opet vrlo ohrabrujuće da će SAD biti ovdje i da će i dalje biti prisutna. A Europska unija inzistirat će na primjeni ovih kriterija kako bi se oslabio ruski i turski utjecaj. Igraju ponekad na emocije, ali osim toga nema drugih ekonomskih parametara, ničega. U Bosni i Hercegovini nema turskih investicija, a malo je i ruskih. Ako to usporedite s ulaganjima EU-a ili drugim zemljama, to je gotovo ništa. Dakle, vjerujem da je za Bosnu i Hercegovinu vrlo štetno i dalje dopuštati ovakav utjecaj. Protiv toga se možemo boriti samo boljim utjecajem ili većim utjecajem Europske unije ili SAD-a.

Miloš Šolaja

Kada govorim sa stajališta Republike Srpske, mogu postaviti vrlo složeno pitanje. Ok, nitko neće reći da su 22 zemlje iste i da su sigurnosne politike iste u svakoj zemlji. Kada govorimo o utjecaju Rusije i Turske, Turska uglavnom pokušava utjecati na Bosnu i Hercegovinu tako da utječe na njezinu politiku putem bosanskih stranaka. Prije nekoliko dana nije bila situacija kako je moj

prethodni kolega opisao. Bilo je puno bolje. Ali u međuvremenu je Turska puno uložila u Srbiju. A tko poznaje Tursku, zna da je to normalno. Turska radi u svom interesu. Nisu nastavili ulagati u Bosnu i Hercegovinu jer se to ne isplati. A u Republici Srpskoj postoji taj emocionalni okvir, takozvani povijesni okvir, pravoslavni i slavenski okvir. Nakon Minhenske konferencije 2007. godine, neke su značajke ukazivale na to da Rusija pokušava ponovno steći moć. U 2007. ili 2008. godini podrška NATO-a Republici Srpskoj bila je oko 35%. Nikad do 50%, ali bila je oko 35% - nakon toga je vrijeme prolazilo, i ništa. Pa tko je tome kriv? NATO se nikada nije izjasnio u korist Republike Srpske. O Bosni i Hercegovini su uvijek govorili. Nikada nisu bili iskreni.

Dopustite mi da opišem nešto drugo. Kada govorimo o Bosni i Hercegovini, trebali bismo razumjeti jedno, ali to ne razumije puno ljudi. Sa stanovišta izvršne vlasti, onih koji provode politiku, u Bosni i Hercegovini izvršna vlast je i Republika Srpska u njihovih 10 kantona. Dakle, zajedničke institucije, zajedno s Predsjedništvom i Parlamentom, to je izvršna vlast. Federacija na isti način. Poanta je dakle u kantonima. Kako će pregovarati, na njima je. To je federacija koja se temelji na Daytonu. To nije federacija upravnih i drugih interesa. Tu je i Republika Srpska.

NATO dugo vremena nije rekao ni riječi, ali uvijek su se trudili biti ideolozi. Vjerujemo da će jednog dana kad se pridružimo NATO-u biti bolje. Bit će novih investicija i stvari će ići dalje i bit će sigurno. Da, naravno da postoje ruske investicije, ne toliko koliko investicije EU, naravno, ali na svakih 50 km u Republici Srpskoj i u jednom dijelu Federacije zelene benzinske pumpe, to su ruske benzinske pumpe. Svakih 50 kilometara. Također ulaganja u rafinerije. To su procesi koji zahtijevaju daljnju razradu situacije.

Još jedno pitanje: pretpostavimo da ste političar i trebate novac, biste li prihvatili ruski novac ili biste čekali da NATO bude siguran

investitor i onda počeli ulagati? Dakle, ovo je vrlo praktično gledište. Tada, kad se to dogodilo, bili smo u situaciji da Republika Srpska nije i neće još dugo biti naklonjena NATO-u. Ono što je važno reći je da je to faktor za donositelja odluka. A bez njih nema NATO-a. Vidjeli smo kako je na Vijeću ministara uspostavljen ovaj dokument. Dakle, za razliku od onih koji su rekli da ne znaju što ovo govori, znam da to nije prepreka pristupanju NATO-u. Pa, nije lako uspostaviti entitet s gotovo nikakvim ovlastima. Što se tiče ovih izvršnih vlasti, ponekad je politika toliko pogrešna i čini toliko grešaka. Ako odete u institucije EU kao predstavnik institucije Bosne i Hercegovine i obećate nešto, ispadne da je to nešto čega se ne možete držati. A onda dođu u Sarajevo, predstavnici dođu u Sarajevo i pokušaju analizirati što je postignuto. To je jedino što rade, posjećuju nas.

Dražen Barbarić

Da se vratim i sumiram prethodne dvije stavke. Odnos EU prema Bosni i Hercegovini. Jedan je problem: u našem medijskom prostoru i političkom prostoru imamo određeni skok, kvantni iskorak iz daytonske faze državnosti, koji je takav kakav jest - vrlo konceptualan, vrlo letargičan, s nizom problema, poput korupcije, odljeva mozгова i nemogućnosti konstituiranja vlade. Sada ulazimo u takozvanu briselsku fazu državnosti. Ali nitko ne zna što bi to trebalo značiti. Svi citiraju europske vrijednosti, europska načela, a pitanje europeizacije koristi se do razine prostitucije gdje uopće nema vrijednosti.

Dopustite mi da upotrijebim kratku metaforu, anegdota koja se nije dogodila: europski antropolozi istraživali su na otoku na kojem su živjeli Aboridžini njihov jezivi ples smrti. Tako su generacije antropologa došle tamo kako bi izučavali taj jezivi ples. Ali kad su antropolozi naučili jezik plemena, pleme im je reklo da taj ples uopće ne postoji. Da je to samo improvizacija. Znali su što

europski antropolozi žele vidjeti, pa su na licu mjesta improvizirali taj jezivi ples. Dakle, to je europeizacija kod nas. To je jezivi ples. Nitko ne zna korake, a svi se pretvaraju da plešu valcer.

Profesor Dragišić iz ranijeg mandata bivših ministara vanjskih poslova, gospodin Dačića i gospodin Hashima Thacija dali su izjavu za Hrvatsku televiziju. Ivica Dačić rekao je da ne postoji pitanje priznavanja Kosova, ali da će s Kosovom graditi odnose na europskim načelima. Hashim Thaci rekao je da ne postoji pitanje razmjene teritorija ili slično, ali Srbija mora priznati državost Kosova. Ali, da su spremni uspostaviti svoje odnose sa Srbijom na europskim načelima. Pa tko je tu lud? Gdje je omjer? Koje su to europske vrijednosti i europska načela? Što to zapravo znači u uspostavljanju odnosa između dvije stvarne države?

Slično se događalo, ako ste primijetili, kada su bile ukinute granice između Kosova i Albanije, gdje su dužnosnici Kosova i Albanije rekli da je to načelo Schengena. Dakle, možete se poslužiti europskim načelima za šverc nekih sitnica europskih rješenja na Balkan.

Govoreći o federalizmu, u našoj interpretaciji to znači povećanje teritorija na kojima ljudi žive. Ovdje bi Srbi rekli, to je u deklaraciji srpske vladajuće stranke, mi s tim nemamo problema, i oni mogu kao entitet ući u pregovore s EU. No gdje će Konfederacija biti u europskim okvirima? S druge strane SDA, bosanski subjekt nema problema s europskim načelima, ali oni tvrde da žele imati unitarnu središnju državu. Dakle, imate tri potpuno nespojiva koncepta političkih sustava i svi su zamotani u koncept europeizacije. S druge strane, ako pitate europske dužnosnike, oni nisu vrlo vješti i nisu baš sretni. Kakva bi bila istinska europska praksa rješavanja problema podijeljenih društava? Što bi to bilo? Je li to model Južnog Tirola, je li to belgijski model, je li španjolski, je li ciparski? Kada je jedan dio teritorija ušao u Europsku uniju, za

mene je to bilo simptomatično, pa čak i prijeteće od strane bivšeg šefa Europske komisije kada je u slučaju škotskog referenduma rekao: „Ako se Škoti odluče za neovisnost, nisam siguran kako ćete u EU.“ Tako je Europska unija imala svoj jezivi ples. Kada bi bilo sigurno da se neće zaustaviti na zadnjoj stanici, zašto bi bio problem ako je ovo rješenje prošlo kroz takozvani proces europeizacije? Dakle, možemo se zavaravati europskim vrijednostima, ali one su zapravo apstraktna mješavina različitih modela.

Miroslav Tuđman

Samo kratki komentar. Moj kolega rekao je da je problem čak i spomenuti federalizam. Ovo je još jedan pokazatelj države Bosne i Hercegovine, gdje imate federaciju, ali ne možete spomenuti federalizam, gdje imate Republiku Srpsku, gdje ne možete spomenuti konfederaciju. Dakle, kao što sam rekao, ovo je europski problem. A neka od ovih osnovnih pravila unatoč tome postoje čak i u europskoj pravnoj stečevini i primjenjiva su na multinacionalne države, za koje kažu da je Deklaracija o ljudskim pravima osnova koja kaže da svaki narod ima pravo na samoodređenje. Dakle, sva osnovna ljudska prava jedan su temelj, koji je ovdje ipak valjana osnova.

Što se tiče drugog pitanja o ruskom i kineskom utjecaju i ostalih utjecaja, naravno, poput arapskih zemalja u Bosni i Hercegovini, trebali bismo pokušati potražiti odgovor u Europskoj uniji. Jer da budem iskren, Bosna i Hercegovina nema nafte niti ima bilo kakvih vrijednih resursa, ali ima nešto drugo. Činjenica je, kako je kolega Kikerec rekao u svom uvodu, ovih šest zemalja zapadnog Balkana predstavljaju ranjivo područje Europske unije, okruženi su NATO savezom ili Europskom unijom, pa se koncept Europske unije ne može dovršiti dok se te zemlje prije ili kasnije ne integriraju. Ne preciziram vremenski okvir, ali oni bi trebali biti integrirani u EU.

Stoga se ovi europski igrači, uključujući Tursku i Rusiju, žele pozicionirati na ovom prostoru, kako bi promovirali svoj interes u odnosu na Europsku uniju, ne zato što su Bosna i Hercegovina ili svih šest država toliko veliko tržište da oni bi enormno profitirali od toga – ne, ne bi. Dakle, gledajući s ove točke gledišta, da imamo posla sa zemljama koje su okružene NATO savezom i članicama EU, ovo je još jedan razlog zašto bi EU trebao obratiti pozornost na ove procese koji se odvijaju u prostoru tih zemalja.

Gordan Akrap

Želim se sada prebaciti na širi kontekst. Kolega Dragišić, pitanje: kako procesi u Bosni i Hercegovini utječu na proces u Srbiji i obrnuto?

Zoran Dragišić

Slobodni smo reći da Bosna i Hercegovina i Srbija funkcioniraju kao povezane posude, jer je Srbija potpisnica Daytonskog sporazuma. Postoji entitet Republika Srpska s više od milijun ljudi, iako se ovaj broj nažalost smanjuje, no velik broj Srba tamo ipak živi. To ga čini pitanjem važnim za Srbiju. Stav svih vlada Srbije od Daytonu nadalje je da Srbija podržava cjelovitost Bosne i Hercegovine i nema teritorijalnih pretenzija.

Mislim da Srbija pokušava preuzeti što konstruktivniju ulogu. Bosna i Hercegovina je prije svega europski problem i treba ga riješiti u tom kontekstu. Ako Europa ne pronađe primjenjiva rješenja za Bosnu i Hercegovinu, Srbija to neće moći sama, a ni Hrvatska kao članica Europske unije. Iako će Hrvatska, kao predsjedavajuća članica Europske unije sljedeće godine, biti posebno zaslužna za to.

Često čujemo da postoje negativni utjecaji Srbije ili Hrvatske u Bosni i Hercegovini, ali mislim da za to nema dokaza. Što se tiče političkih procesa, posebno je zanimljiv odnos prema NATO-u. U Republici Srpskoj imamo vrlo nisku stopu podrške za NATO, baš kao što je podrška ulasku Srbije u NATO vrlo niska. Broj pristaša smanjuje se i manji je nego u 1999. godini kada smo bili bombardirani. Ali zašto imamo u Republici Srpskoj istovremeno smanjenje potpore za NATO?

Ovo je vrlo konkretna politička veza koju vidimo između Srbije i Republike Srpske. U svakom slučaju, politički procesi u Srbiji, postupno pristupanje Europskoj uniji i ubrzanje otvaranja pregovaračkih poglavlja - sve što će utjecati na Republiku Srpsku, ono što je očito i normalno je da Srbi u Bosni i Hercegovini gledaju prema Srbiji i politika koja se vodi u Beogradu snažno se odražava na ono što se dogodilo u Banja Luci. I u tome ne vidim ništa loše. U ovoj konstelaciji moći ne prijeti opasnost po stabilnost Bosne i Hercegovine.

Što se tiče ovog pitanja stranih sila koje se miješaju u Balkan, jedno je jasno: nijedan geopolitički prostor nikada neće biti prazan – kada ga jedni napuste, netko drugi će ga popuniti. Napredak prema Zapadnoj zajednici je poput veslanja uz rijeku, a ova vas rijeka gura natrag. Govoreći o Rusiji, Kini i Turskoj, to su tri potpuno različita utjecaja. Kada je riječ o tim utjecajima, ove zemlje imaju potpuno drugačiji pristup zapadnom Balkanu i njihova je uloga različita. Dakle, govoreći o Turskoj i o odnosima Srbije i Turske, mislim da nikada u povijesti, osim možda u doba Kemala Atatürka, Srbija i Turska nisu imale tako dobre odnose. Mislim da je to vrlo važno. Racionalno gledajući, nikome ne može smetati takav razvoj događaja. Dvije zemlje koje su donedavno bile gotovo neprijatelji, sada su u dobrim odnosima - Turska je bila jedna od prvih zemalja koja je priznala neovisnost Kosova. U svim zaraćenim događajima Turska je uvijek bila protiv Srbije,

percepcija Turske u Srbiji bila je vrlo loša, ali sada u Srbiji imate mnogo turskih turista. I za sljedeću godinu očekujemo da će naš obim trgovine premašiti dvije milijarde dolara.

Autocesta Beograd - Sarajevo još je jedan važan projekt koji će povezati dvije države i povezati Bosance i Srbe. Također ne smijemo zaboraviti da je Turska članica NATO-a, a Kina je prisutna kroz projekt 17 + 1 koji je dio projekta „Jedan pojas, jedan put“, a iznos od 17 milijardi dolara dosad je kinesko ulaganje. Naravno, da će oni nakon toga imati određeni politički utjecaj. Ali ako analiziramo kineski politički utjecaj na ovo područje, nisam siguran ni u to. No nemamo vremena sada to analizirati. Što se tiče ruskog utjecaja, nemamo značajna ulaganja iz Rusije niti bilo kakvu vidljivu pomoć. Sve manje u biti; oni ulažu u propagandne kampanje, ulažu u kampanje koje bi ovaj dio Europe trebale odvratiti od ulaska u euroatlantske integracije.

Na primjer, u sjevernoj Makedoniji imali smo neke konkretne aktivnosti protiv toga. Stoga moramo znati da će se popuniti prazno političko mjesto. Četvrta zemlja su Sjedinjene Države. Ne zaboravite, devedesetih smo imali Europu koja je cijelo vrijeme pokušavala nešto učiniti u Bosni i Hercegovini. Tada su došli Amerikanci, sila koja je došla niotkuda i riješila problem. Sada vidimo da Amerika ima dva predstavnika na ovom području, u jugoistočnoj Europi. Osobno bih želio vidjeti veću uključenost Sjedinjenih Država, posebno u rješavanju odnosa između Beograda i Prištine.

Ovdje govorimo o zapadnom Balkanu 6, ali što se mene tiče, ovo je zapadni Balkan 5, jer se ne možemo složiti oko pitanja Kosova. Danas to nije tema, ali je otvoreno pitanje. No to pitanje koje sile izvan Europe u tome sudjeluju. Ovo je prvo poruka za EU: ako vi niste prisutni na ovom području, netko drugi će biti. To je srž stvari. Drugo je pitanje kako koncipirati konkretne strategije.

Stoga mislim da je ovaj panel danas jedna od važnih inicijativa zahvaljujući Zakladi koja je organizator ovog sastanka. Za nas sa zapadnog Balkana, gledajući Hrvatsku, koja je donekle naš rođak, dopustite mi da kažem, zemlja koja živi u Europi i koja će koristiti svoj autoritet predsjedavanja EU-om. Kao što je rekao kolega Šolaja, ovo je dijagnoza koju imamo i pokušavamo pronaći terapiju. Hvala vam.

Gordan Akrap

Hvala na odgovoru. Naravno, kada govorimo o NATO-u, razumljivo je da su u to uključene i Sjedinjene Države. Nismo istakli tu činjenicu, ali vrijedi ponoviti. Nismo spomenuli ni Saudijsku Arabiju, ali je važan i njihov utjecaj.

Damir Arnaut

Hvala, dopustite mi da dodam sljedeće. Potpuno je jasno da je uloga Turske različita u Srbiji i u Bosni i Hercegovini. Mislim da bismo to trebali uzeti u obzir. Uloga Turske u Srbiji ima ekonomsku osnovu, a u Bosni i Hercegovini se odnosi na kulturu i kolonizaciju na određenoj razini. Dakle, uopće nema ekonomskog aspekta. U Bosni i Hercegovini nema turske ekonomije. Ali otvorili su pet sveučilišta, oko deset škola, grade domove za studente s odvojenim smještajem za žene i muškarce, što je u potpunosti protiv kulture Bosne i Hercegovine. Oni organiziraju velike sastanke na stadionima - kao što sam rekao, to je protiv svega u što vjerujemo. Kriza koja je započela prije otprilike tri godine rezultirala je NATO-om koji je vršio veliki pritisak na njih da odustanu od svojih namjera, jer su razumjeli da je uloga Turske u Bosni i Hercegovini negativna.

Miloš Šolaja

Ponekad zaboravimo da postoje određeni interesi. Koliko znam, najvažniji interes Turske je postati članicom. I sve što rade, rade s tim u vezi. Jedina kontinentalna veza je Balkan. Kada putujete iz Beograda za Zagreb, 70% kamiona koji se voze tom autocestom su turski kamioni. Oni koriste tu rutu vrlo često. A štite tu rutu preko Beograda i Budimpešte kako bi stigli do zapadne Europe. Vrlo je važno biti tamo prisutan. I na kraju se sve njeguje u duhu doktrine nultih sukoba sa susjedima. Pokušajte biti prijatelji sa svojim susjedima.

Što se tiče NATO-a, ima tu jedan nedostatak NATO-a kada je riječ o Bosni i Hercegovini. Riječ je o nedostatku i u uspostavi Vijeća ministara. To nas vraća u vremena kada je Bosna i Hercegovina željela uspostaviti MAK. Da bi to učinili, svi članovi Predsjedništva trebali bi biti za to, ali nisu. Jednom kad se to dogodilo, izazvalo je ustavnu krizu. Što se tada dogodilo? 2010. godine u Talinu održan je neformalni sastanak ministara na kojem je Haris Silajdžić sa svojim predstavnicima formirao lobi u vezi s pitanjem izračuna vojnih mirovina. Željeli su uvesti red u obračunu svih vojnih mirovina. Tako je nakon pet godina u školi međunarodnih odnosa jedan visoki dužnosnik NATO-a, kojeg neću imenovati, rekao: "Pogriješili smo, nije nam trebao taj zahtjev." Dakle, vojno mirovinsko računovodstvo bilo je uvjet. A što se sada događa? NATO odustaje od plana obračuna vojnih mirovina i zapravo je prouzročio promjenu ustava Bosne i Hercegovine, jer bi ovlasti Visokog povjerenika bile prenesene negdje drugdje. O ovome govori ovaj dodatak 4, ali je izmijenjen. Zapravo nije na papiru.

Holger Haibach

Hvala vam puno. Htio bih samo ući u pitanje stranih sila koje se miješaju. Mislim da treba raditi razliku između onih država koje

pokušavaju utjecati na situaciju u zemlji, i to ne samo u Bosni i Hercegovini, i ne samo tamo, već i u cijeloj regiji. Ako pogledate na primjer kineski interes, s njihovom inicijativom "Put i pojas" ili 16 + 1, trenutno je to zapravo manje-više 18 + 1 jer su u tome i Italija i Grčka. To je dugoročni gospodarski projekt. Ako pogledate što Rusija želi - Rusija ne želi daljnje proširenje NATO-a, i zato pokušavaju dobiti na utjecaju. S druge strane, Sjedinjene Države čine isto, ali s upravo suprotnom idejom. Dakle, mislim da je problem Europske unije taj što bismo, osim iz geostrateških razloga, trebali imati ovu regiju na vidiku i trebali bismo ih pokušati natjerati da postanu članice. EU zapravo nije definirala što želi sa zemljama poput Bosne i Hercegovine i drugim zemljama o kojima ćemo razgovarati na predstojećim događajima. To je nešto što također - kao što sam ranije spomenuo - ima uvelike veze s činjenicom da je Europska unija i sama u krizi, očito zato jer nam predstoji Brexit, te razdor između Berlina i Pariza, koji se očito ne može riješiti u kratkom vremenu. To je, koliko vidim, razlog zašto EU nije proaktivnija, kao što je to trenutno slučaj. Ovo je samo opis okolnosti i nisam siguran kako će se to riješiti.

Budući da se približavamo kraju ove konferencije, želio bih postaviti još jedno pitanje svima koji se žele pridružiti. Postoji ideja mini-Schengena između zemalja o kojima govorimo. Volio bih čuti od vas je li ovo dobra ili loša ideja. Neka se uključi tko god želi, molim vas.

Zoran Dragišić

Mislim da je to izvrsna ideja, a dogodila se nakon što je Europska unija odbila Albaniju i Sjevernu Makedoniju, što je uzrokovalo velike preokrete u Sjevernoj Makedoniji, posebno zbog povijesti Makedonije i onoga kroz što su prošli. Makedonija će zasigurno uskoro ući u NATO savez, i to je jedna od nagrada koju će

Makedonija dobiti za svoj vrlo konstruktivan pristup i proces pronalazjenja rješenja s Grčkom u vezi s imenom zemlje.

Mislim da je to sjajna ideja - ne čekati na nešto; po prvi puta na Balkanu ne sjedimo i ne čekamo i krivimo druge za ono što nam se dogodilo, već pokušavamo - i složiti ću se s kolegom Barbarićem - provoditi europske standarde, kakvi god da su. Ali u ovom se slučaju radi o slobodnom kretanju robe, kapitala, ideja, slobodnom kretanju ljudi. Što god bilo, usadit će temeljnu ideju europskih vrijednosti i pokušati je primijeniti u našim regijama. Mislim da je to dobra ideja. Trenutno ova ideja uključuje Srbiju, Sjevernu Makedoniju i Albaniju. I znam da ta ideja nije previše nova i nije samo reakcija Macronova odbijanja u vezi s otvaranjem pregovora za Sjevernu Makedoniju i Albaniju. Naročito je to bio problem u Sjevernoj Makedoniji, jer su učinili puno da riješe problem u vezi s njihovim imenom, prošli su vrlo turbulentno razdoblje i bili izloženi ozbiljnim hibridnim napadima. I zato će Makedonija biti nagrađena ulaskom u NATO. Ali u Makedoniji su to shvatili kao ruku koju prema njima pružaju Sjedinjene Države, a ne Europa. Osjećaju se izdani od Europe, posebno Makedonija. Sada su najavili nove izbore koji će biti sljedeći korak.

Pokušajte zamisliti da Putinova administracija nešto formira u Makedoniji. To bi tamo moglo izazvati nove probleme. Mislim da je ova inicijativa vrlo dobra jer se vrijednosti Europe odražavaju u slobodnom kretanju ljudi i kapitala. Ako budemo sposobni sve to implementirati u administrativne postupke, omogućit ćemo slobodno poslovanje i nove mogućnosti, kao i razmjenu ideja.

Ja sam sveučilišni profesor koji uvijek razmišlja o razmjeni studenata, razmjeni istraživača i razmjeni profesora. Definitivno ćemo stvoriti bolje i sigurnije područje, otpornije na bilo kakav utjecaj. Mislim da bi bilo jako dobro ako bi nam se pridružile i druge zemlje zapadnog Balkana. Naravno, očekujemo pomoć od

članica Europske unije u našoj regiji - Rumunjske, Bugarske, Mađarske, Grčke, Hrvatske jer su oni oko nas, oni su zemlje u regiji. Očekujemo potporu središnje administracije Europske unije, očekujemo potporu Bruxellesa.

Čuli smo da postoje određeni upravni postupci koji su protiv svega toga. Stoga vas molim da prihvatimo fleksibilniji pristup iz Europe, bolju potporu inicijativi. Vjerujem, da bismo mogli postati stabilniji. Mislim da je ova inicijativa dobra i vrlo je očito iz kojih područja dolaze ove prepreke i to su vrlo negativne sile koje se nameću Balkanu.

Miloš Šolaja

Dopustite mi da kažem da sam u jednom od svojih studija definirao 14 različitih regionalnih inicijativa u tri faze: jedna prije hladnog rata, druga neposredno nakon hladnog rata i treća u europskoj makroregiji. Također sam definirao nedostatke ovih inicijativa i do sada niti jedna nije dala rezultate. Jedina karakteristika svih ovih inicijativa bila je ta da ih je više ili manje pokrenula međunarodna zajednica. Ako je to krajnja ideja, mislim da je dobra. Ali ta ideja mora biti vrlo precizno razrađena, posebno u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori, jer oni namjeravaju pristupiti Europskoj uniji. No i ovo je postalo dijelom vrlo visoke razine uprave i organizacije. Bosna i Hercegovina ima ogroman problem s migrantima i migrantskom krizom. Stajalište Europske unije je da je to naš problem. S takvom smo se izjavom morali nositi nedavno.

Što je s regionalnom inicijativom koju nikada nisam zapisao, a to je regionalna inicijativa organiziranog kriminala na zapadnom Balkanu? Oni ne održavaju sastanke na vrhu, ne sastavljaju rezolucije, nemaju prevoditelja, ne govore nijedan strani jezik, ali savršeno se razumiju. Ako će im ovo omogućiti da rade još bolje

nego prije, tada imamo veliki problem. Načelno, ništa nam se bolje ne bi moglo dogoditi, jer mi kao regija ne ispunjavamo europske standarde industrijske proizvodnje, niti ekonomske standarde ili bilo koje druge standarde, i prisiljeni smo međusobno komunicirati i međusobno trgovati, a to će biti trenutak kada ćemo doseći europsku razinu. A što ako sve to nije u redu, što je nedostatak, što ako će ti ljudi biti ispred nas, jer su kriminalci uvijek brži od bilo koje institucije? To je moja dilema.

U svakom slučaju, ako s tim postupamo kao s nečim progresivnim, jer je to dokazano, već sam spomenuo da su sve regionalne inicijative podržane izvana. Ovo je dokaz da Balkan, ne samo zapadni Balkan, već i čitav Balkan ima sposobnost da nešto učini sam zbog svog interesa.

Dražen Barbarić

Uz sve što smo čuli, ne možemo se složiti na racionalnoj razini, ali možemo se složiti da je ovo regionalna inicijativa. Ako se ove stvari neće poštovati kao osnovna načela, uvest ćemo ih drugačije, uzimajući u obzir ekonomski učinak i regionalnu suradnju. To je važno. Ali ako je cijela priča usmjerena na geopolitičku razinu, ona zapravo ukazuje na dva važna elementa: s jedne se strane nalazi ovaj nacionalni albanski korpus i potencijalno smo svjesni određenih elemenata koji dolaze iz Albanije. Komplementarna prednost je takozvano pozicioniranje Republike Srbije na ovom području kao regionalnog lidera, kao takozvanog okidača cijele regije.

Ako se pod tim podrazumijeva nešto što je na putu razumijevanja onoga što je važno kako bi se otvorili pregovori o kandidaturi i primijenila pravna stečevina EU-a - to nije dobro. Pogotovo ako Europska unija institucionalizira svoj odnos kako bi usporila pregovore. Macron se odmaknuo od toga i izričito je rekao da je

došlo do zamora materijala. Zapravo je unutarnja europska priča pozicionirati Francusku u novu preuređenu strukturu Europske unije, imajući na umu da nas čeka i Brexit.

A druga važna stvar je da će se njemačka kancelarka kao dominantna politička ličnost toliko godina - za Njemačku i Europsku uniju - povući s mjesta kancelarke, pa će neke karte morati ponovno biti promiješane. Mislim da Macron pokušava učvrstiti svoj stav i preurediti cijelu stvar. Jedino čega se bojim - dopustite mi da to tako kažem - to bi moglo postati prepreka hrvatskom predsjedanju, jer će Hrvatska biti u mogućnosti blefirati, ako ovo proširenje EU postane prioritet tijekom cijelog razdoblja. To je jedno, a drugo, postoji ozbiljan sektor - francuskog predsjednika koji je vrlo suzdržan prema ovom projektu. Cijela priča ne bi bila uvjerljiva, iako svaka prepreka predstavlja potencijalni izazov. A kreatori hrvatske vanjske politike to bi mogli shvatiti kao izazov prema određenim sinergijama većih igrača u EU. Čitav postupak mora se okrenuti kako bi se taj jaz sveo na najmanju moguću mjeru. Na određeni način, no o tome treba razgovarati otvoreno. Ako bi pregovarački proces bio otvoren za sve zemlje, ne mislim da bi to naštetilo Europskoj uniji, a cjelokupan proces i ove regionalne inicijative bile bi od sekundarne važnosti. I to bi na kraju bilo dobrodošlo. Oni bi samo podržali ovaj najvažniji proces koji očekujemo. Nije važno što bi ovaj mini-Schengen želio, ne bi doprinio pravnim pitanjima, poput vladavine prava i slično. Taj će zaista velik proces pristupanja EU biti uveden i u ove zemlje. Eto, to je moje skeptično mišljenje.

Damir Arnaut

Sve dok se borimo s migrantskom krizom, ne mogu to podržati sa strane Bosne i Hercegovine. Trebali bismo dodatno ojačati kontrolu svoje istočne granice, a ne da je otvaramo. Dakle, ako mini-Schengen znači isto što i veliki Schengen, a to je protok ljudi,

u ovom trenutku, kada nema znakova da će biti podrške za Bosnu i Hercegovinu, to ne bi bilo u našem interesu.

Gordan Akrap

U svakom slučaju, mišljenja sam da je ovo jedan od procesa u kojem predsjednik Vučić želi pozicionirati Srbiju u situaciju kada se suočava s konačnim rješenjem situacije s Kosovom. Slažem se da bi pozicioniranje i jačanje granica ovog područja trebalo započeti u nekim drugim prostorima, baš kao što bi se pitanje migracija trebalo riješiti na samom izvoru. Došli smo do kraja naše diskusije. Postoji li neka tema koju bi netko od vas želio otvoriti, a koje se nismo dotakli tijekom ovog kratkog susreta? Budući da je teško otvoriti sve teme, teško je i raspravljati o svemu. Vidimo da je pitanje unutarnje stabilizacije i unutarnjeg ustavnog uređenja konstitutivnih naroda u Bosni izuzetno zahtjevno. Danas je nekoliko puta spomenuto da bismo trebali govoriti o novom ustavu prilagođenom vremenu. Ali ako znamo da se 14 mjeseci razgovaralo o tome kako treba konstituirati vladu, koliko bi tek trebalo vremena da za dogovor o novom ustavu Bosne i Hercegovine?

Miloš Šolaja

Kada je gospodin Akrap ponudio mogućnost da se otvori još neka tema, želio bih pokrenuti pitanje identiteta. To je pitanje koje zahtijeva temeljitiju analizu koju ću i predstaviti. U najkraćim crtama: prvo, većina građana Republike Srpske ne identificira se s Bosnom i Hercegovinom, već sa Srbijom. A to ima i praktične posljedice. Da nije bilo promjena, dakle postdejtonskih promjena, u Republici Srpskoj ljudima bi se bilo udovoljilo, njihovim interesima, eto s tim se oni poistovjećuju, jer postoji i nacionalni element itd. S druge strane, identificiramo posebno ljude u bosanskom dijelu, jer smatraju da bi međunarodna zajednica

trebala urediti Bosnu i Hercegovinu u skladu s njihovom željom, a neki su to shvatili kao prijelaznu fazu. Napokon, mislim da je vrijeme za konačna rješenja prošlo i tome bismo trebali pristupiti s punom odgovornošću. Ne mislim da možemo učiniti bilo što radikalno novo, mislim da će se rješenja koja pronađemo kretati oko onoga što nudi trenutni ustav. Ali to moramo legitimirati na građanski način. Ovo bi trebao biti naš ustav, ne bismo trebali biti stavka u proračunu za promjene, ne bismo trebali biti polazna točka za odvojene interese i tada bismo bili u poziciji da se bavimo stvarnim životnim problemima poput ekonomije, sigurnosti i socijalnih mjera. Ali, na taj način uvijek kružimo oko istih teritorijalnih i ustavnih pitanja.

Holger Haibach

Slažem se jako, kao što sam već rekao, neće biti Daytona 2, ne, to se neće dogoditi. Ne samo zbog ljudi u Bosni i Hercegovini, već i zbog međunarodnih aktera – jer oni nemaju zajedničku ideju o tome kako pregovarati o toj temi. Rekao bih da ste potpuno u pravu kada kažete da moramo raditi s onim što imamo i pokušati to realizirati. To bi bio veliki korak naprijed, koliko vidim.

Pitanje identiteta teško je pitanje, posebno u ovoj regiji, kao što svi znamo. Kada razmišljam o zemlji poput Rumunjske, s velikom mađarskom manjinom, ako sagledam druge zemlje, mislim da ideja etnički čiste zemlje neće uspjeti u ovoj regiji, jer ona nije takva. Za ljude koje znam odavde, vjerujem da će najkasnije u drugoj generaciji u svojoj će obitelji imati nekoga iz Bosne i Hercegovine, ili nekoga iz Srbije, ili nekoga iz neke druge zemlje. Dakle, koncept državnosti ne može se stvarno povezati s konceptom identiteta, barem ne u ovoj regiji.

Dame i gospodo, mislim da smo u vrlo kratkom vremenu pokušali obuhvatiti vrlo složene teme. Zaista se želim zahvaliti svima vama

što ste sudjelovali i podijelili s nama svoje stavove. Mislim da je to bila jedna od najboljih rasprava u kojoj sam sudjelovao, posebno kada je riječ o ovoj vrlo složenoj temi. Također se želim zahvaliti Gordanu i Institutu za istraživanje hibridnih sukoba te svojim kolegama iz Zaklade. Hvala i prevoditeljima. Vrlo smo blizu kraja godine, pa mislim da je prikladno pozvati vas na mali domjenak i čestitati vam Božić i poželjeti sretnu Novu godinu. Nadam se da ćemo se uskoro ponovno vidjeti. Hvala vam puno.

Video snimka konferencije dostupna je na adresi:

<https://www.kas.de/de/web/kroatien/veranstaltungsberichte/detail/-/content/kroatien-und-die-westbalkan-staaten-wb6-2>

